C/2024/1592

5.3.2024

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Revizija direktive o pravicah žrtev

(COM(2023) 424 final – 2023/0250 (COD))

(C/2024/1592)

Poročevalka: **Dovilė JUODKAITĖ**

Zaprosilo	Evropska komisija, 18. 8. 2023
Pravna podlaga	člen 304 Pogodbe o delovanju Evropske unije
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne komisije	21. 11. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	14. 12. 2023
Plenarno zasedanje št.	583
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	206/1/3

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) pozdravlja predlagano revizijo direktive o pravicah žrtev. Predlog lahko prispeva k izboljšanju njihovih pravic ter dolgoročno poveča uspešnost in stroškovno učinkovitost pravosodnih institucij.

1.2 EESO poudarja, da so spremembe pomembne za izboljšanje individualnih ocen žrtev in podpore zanje v celotnem sodnem postopku. Čeprav med žrtvami in vrstami kaznivih dejanj ne bi smelo biti hierarhije, nekatere žrtve morda potrebujejo dodatno podporo in zaščitne ukrepe. EESO priporoča, naj Komisija skupaj z državami članicami pripravi podrobne smernice o različnih organih, ki bodo izvajali ocene.

1.3 EESO priporoča tudi, da se določijo strožje obveznosti glede usposabljanja strokovnjakov o pravicah žrtev, in Komisijo poziva, naj pripravi smernice in standarde kakovosti za podporo. Med državami članicami bi bilo treba spodbujati izmenjavo primerov dobre prakse pri zagotavljanju kakovostne podpore, med drugim pri usposabljanju psihologov in strokovnjakov.

1.4 EESO poleg tega priporoča, naj se v vseh državah članicah vzpostavi obsežen komunikacijski okvir, da bi izboljšali dostop do informacij.

1.5 EESO obžaluje, da so težave z duševnim zdravjem vključene na seznam kaznivih dejanj in nevarnega vedenja, ki ga je treba pri pripravi individualne ocene upoštevati pri ocenjevanju tveganja, ki ga predstavlja storilec kaznivega dejanja. To bi bilo treba črtati iz besedila.

1.6 EESO pozdravlja pravico do pregleda odločitev, sprejetih v sodnih postopkih, vključno z odločitvami o tolmačenju na sodnih obravnavah, ter poziva države članice, naj zagotovijo, da so žrtve ustrezno obveščene o tej pravici, in sprejmejo ukrepe za takojšnjo izvedbo takih pregledov.

1.7 EESO podpira tudi namero izboljšati dostop žrtev do odškodnine. Priporoča, naj si države članice izmenjujejo primere dobre prakse v zvezi z razvojem trdnih shem odškodnin in pri tem upoštevajo njihove finančne učinke.

1.8 EESO poziva države članice, naj za prenos in izvajanje direktive namenijo zadostna sredstva, Komisijo pa, naj za slednje zagotovi večje financiranje EU.

1.9 Za spremljanje izvajanja bi morala Komisija države članice podpreti pri zbiranju podatkov, med drugim s pripravo skupnih standardov, razčlenitev in oblik poročanja.

2. **Ozadje mnenja**

2.1 Direktiva o pravicah žrtev ([1]) je bila sprejeta leta 2012, njen namen pa je bil določiti minimalne standarde glede pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj v Evropski uniji ([2]). Pravna podlaga za določitev minimalnih standardov glede pravic tako posameznikov v kazenskem postopku kot tudi žrtev kaznivih dejanj je člen 82(2)(c) Pogodbe o delovanju Evropske unije (PDEU).

2.2 Evropska komisija je leta 2020 ocenila izvajanje direktive o pravicah žrtev in 11. maja 2020 sprejela poročilo o oceni ([3]). Iz njega je razvidno, da številne države članice direktive niso v celoti prenesle do roka, ki je pretekel 16. novembra 2015. Komisija je zaradi nepopolnega prenosa sprožila skupno 26 postopkov za ugotavljanje kršitev ([4]), od katerih jih je večina že zaključenih. Vprašanja so segala od neskladnosti ali pomanjkljive skladnosti z opredelitvijo, težav pri prenosu in dostopu do informacij, vprašanj glede procesnih pravic ([5]), preprečevanja sekundarne viktimizacije med kazensko preiskavo, individualne ocene žrtev in posebne zaščite za žrtve s posebnimi potrebami pa vse do zbiranja podatkov.

2.3 Za boljše izvajanje direktive in boljšo zaščito žrtev vseh kaznivih dejanj v EU je Komisija 24. junija 2020 sprejela prvo strategijo EU o pravicah žrtev (2020–2025). V njej se je zavezala, da bo ocenjevala instrumente EU in njihove morebitne pomanjkljivosti „ter po potrebi do leta 2022 predložila nove zakonodajne predloge za nadaljnjo krepitev pravic žrtev“.

2.4 Revizija direktive je vključevala temeljit postopek posvetovanja, vključno z javnim posvetovanjem in ciljno usmerjenim posvetovanjem z deležniki platforme za pravice žrtev. EESO pozdravlja ta postopek in ugotavlja, da so k objavi predloga pozvale organizacije za pravice žrtev in organizacije civilne družbe ([6]).

3. **Splošne ugotovitve**

3.1 EESO pozdravlja predlagano revizijo direktive, ki prinaša spremembe, s katerimi naj bi se okrepile pravice žrtev kaznivih dejanj na različnih področjih in v različnih zakonodajnih določbah. To bo prispevalo k odpornejšim družbam in boljšemu delovanju pravosodnih institucij.

3.2 Revizija direktive je skladna z drugo zakonodajo in politikami EU, med drugim s Strategijo za okrepitev uporabe Listine o temeljnih pravicah v EU ([7]), pa tudi s prizadevanji, da bi pravice in vrednote EU postale oprijemljivejše na področjih, kot so pravice žrtev in njihov dostop do pravnega varstva, kot je EESO ugotovil v mnenju o izvajanju Listine o temeljnih pravicah ([8]).

3.3 EESO pozdravlja, da je Komisija v predlogu upoštevala digitalizacijo in razvoj novih tehnologij. Uporaba elektronskih komunikacijskih sredstev v skladu s členom 26b lahko prispeva k temu, da se žrtvam olajša dostop do sodnega varstva, in je v skladu s politiko Komisije na področju digitalizacije, vključno z digitalizacijo pravosodja.

3.4 Ne glede na te pozitivne vidike EESO opozarja, da bi morala biti uporaba digitalnih orodij in tehnologij za žrtve vedno neobvezna. Nekatere žrtve kaznivih dejanj, na primer osebe, ki so popolnoma ali deloma digitalno nepismene, teh komunikacijskih orodij in tehnologij morda ne znajo uporabljati, zato bi jim morale biti vedno na voljo tudi nedigitalne možnosti.

3.5 Čeprav je direktiva horizontalna in se uporablja za vse žrtve kaznivih dejanj, je treba upoštevati, da so pripadniki marginaliziranih skupin bolj izpostavljeni tveganju, da postanejo žrtve – tudi nasilnih kaznivih dejanj in kaznivih dejanj iz sovraštva –, ter da je manj verjetno, da bodo dejanja prijavili, izkoristili pravno varstvo in prejeli ustrezno podporo. EESO poudarja, da je treba žrtvam zagotoviti obsežne pravice, podporo in storitve, pri katerih se upoštevata njihova raznolikost in raznolikost kaznivih dejanj, tudi s ciljno usmerjenimi ukrepi.

([1]) Direktiva 2012/29/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2012 o določitvi minimalnih standardov na področju pravic, podpore in zaščite žrtev kaznivih dejanj ter o nadomestitvi Okvirnega sklepa Sveta 2001/220/PNZ (UL L 315, 14.11.2012, str. 57).
([2]) Direktiva se uporablja za vse države članice EU, razen za Dansko, ki se je izvzela iz njene uporabe.
([3]) COM(2020) 188 final (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=COM:2020:188:FIN).
([4]) https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/sl/ip_23_3724
([5]) Zlasti pomanjkljivosti pri izvajanju člena 17(3) v zvezi z obveznostjo, da se prijava nemudoma posreduje državi, v kateri je bilo storjeno kaznivo dejanje.
([6]) https://victim-support.eu/news/joint-statement-for-european-day-for-victims-of-crime/
([7]) UL C 326, 26.10.2012, str. 391.
([8]) UL C 341, 24.8.2021, str. 50.

3.6 EESO podpira odločitev Komisije, da večji poudarek nameni ranljivim žrtvam, med drugim z izboljšanjem individualne ocene posebnih potreb, nudenjem brezplačne psihološke pomoči ter dodajanjem posebnih ukrepov in zahtev za otroke in invalide, ki postanejo žrtve. Pozdravlja tudi odločitev, da se migrantom brez urejenega statusa olajša prijava kaznivih dejanj. V ta namen je osebne podatke, ki se nanašajo na status prebivanja žrtve, prepovedano posredovati organom, pristojnim za migracije, če so bili ti podatki zbrani na podlagi prijave kaznivega dejanja.

3.7 EESO ugotavlja, da morajo organi v skladu s predlogom sicer zagotoviti, da se pri individualnih ocenah upoštevajo osebne značilnosti žrtev, vključno z biološkim in družbenim spolom, vendar pa predlog ne vključuje celovitega vidika spola in – razen za žrtve nasilja na podlagi spola – ne določa pristopa k podpori, pri katerem bi se upošteval ta vidik. Ženske iz najrazličnejših okolij so žrtve kaznivih dejanj, pri katerih ne gre le za nasilje na podlagi spola in nasilje v družini. Zato bi bilo treba v storitve in usposabljanje strokovnjakov vključiti vidik spola, da bi se upoštevale pravice in potrebe žensk.

3.8 EESO odločno pozdravlja člen 26d o pravnih sredstvih, ki določa, da morajo države članice žrtvam v primeru kršitve njihovih pravic iz direktive zagotoviti učinkovito pravno sredstvo v skladu z nacionalnim pravom. Države članice poziva, naj sprejmejo ukrepe za obveščanje žrtev o njihovi pravici do pravnega sredstva ter poskrbijo za hitro sprejemanje odločitev in odobritev pravnih sredstev.

4. **Posebne ugotovitve o petih glavnih kategorijah pravic žrtev**

4.1 EESO pozdravlja, da revizija direktive temelji na specifičnih ciljih, s katerimi naj bi se okrepilo pet kategorij pravic žrtev kaznivih dejanj, in sicer pravica do obveščenosti, pravica do podpore in zaščite na podlagi individualnih potreb, procesne pravice in pravica do pridobitve odločitve o odškodnini. Te so bistvene za zaščito pravic žrtev od trenutka, ko se zgodi kaznivo dejanje, pa do konca sodnega postopka.

4.2 Pravica do obveščenosti je okrepljena z več določbami. Člen o protokolih z nacionalnim usklajevanjem in sodelovanjem določa, da bi morali biti posebni protokoli namenjeni zagotavljanju pravice žrtev do obveščenosti, vključno s pridržanimi žrtvami. Informacije morajo biti prilagojene njihovim individualnim potrebam, ki se spreminjajo, biti morajo „preproste in lahko razumljive, zagotovljene pravočasno in večkrat ponovljene, v več oblikah, vključno z ustno, pisno in digitalno“. Predlog določa tudi nove obveznosti glede uporabe elektronskih komunikacijskih sredstev ter uvedbe telefonskih številk za pomoč in spletnih mest za izboljšanje dostopa do informacij. Poleg tega določa obveznost, da je treba žrtvam omogočiti prijavo kaznivih dejanj prek „lahko dostopnih in uporabniku prijaznih informacijskih in komunikacijskih tehnologij“, vendar ne predvideva nobenega jamstva za to, da bi bili postopki varni in zaupni, kot določa člen 5a(4). Člen 10a se nanaša na pomoč v prostorih sodišča za zagotavljanje informacij žrtvam.

4.3 EESO poudarja, da je pravica do obveščenosti bistvenega pomena, da bi lahko žrtve uveljavljale svoje naknadne pravice. Priporoča, da se v vseh državah članicah vzpostavi obsežen komunikacijski okvir. Države članice bi morale sprejeti ukrepe za ozaveščanje o pravici do obveščenosti, zlasti za obveščanje tistih žrtev, ki bi lahko imele največ težav pri prepoznavanju kaznivega dejanja, pridobivanju informacij in uveljavljanju svojih pravic, kot so delavci migranti ([9]) ali pripadniki drugih marginaliziranih skupin, na primer invalidi, ki živijo v ustanovah, otroci in osebe, ki se soočajo z več ovirami in oblikami diskriminacije in so bolj izpostavljene tveganju izkoriščanja, nasilja in zlorabe.

4.4 Še ena težava, s katero se srečujejo žrtve kaznivih dejanj, je, da ne prejmejo nadaljnjih informacij o svojem primeru ali pa so te omejene. Čeprav predlagano besedilo vsebuje sklic na informacije v „več oblikah“, ne določa stroge obveznosti glede jezika in prevajanja in državam članicam tudi ne nalaga izrecne in splošne obveznosti, da žrtvam posredujejo informacije o napredku njihovega primera ([10]). EESO priporoča, naj institucije EU vključijo strožje določbe, da bodo lahko vse žrtve med celotnim postopkom pravočasno prejemale informacije o svojih pravicah in svojem primeru v jeziku in obliki, ki sta jim dostopna in ju razumejo.

([9]) Agencija EU za temeljne pravice (FRA), *Underpinning victims' rights: support services, reporting and protection* (Podpiranje pravic žrtev: storitve za podporo, prijavljanje in zaščita) (2023): iz poročila je razvidno, da delavci migranti nimajo veliko stikov z ljudmi zunaj svojega delovnega mesta in nobenih informacij o pomoči, ki jo lahko prejmejo, kadar so žrtve hudega izkoriščanja.

([10]) V členu 10b revidirane direktive so omenjene le informacije o odločitvah, sprejetih v sodnih postopkih, ki žrtve zadevajo „neposredno“.

4.5 Pozitivno je, da Komisija od držav članic zahteva pravočasne in individualne ocene, ki se začnejo ob prvem stiku žrtve s pristojnimi organi. V predlogu so podrobno navedeni elementi, ki jih je treba upoštevati med individualnim ocenjevanjem, med drugim odnos s storilcem kaznivega dejanja in značilnosti storilca, določeno pa je tudi, da se posebna pozornost nameni žrtvam, ki spadajo v več kot eno kategorijo ranljivosti in/ali kaznivih dejanj. Vendar za EESO ni jasno, kako naj bi organi redno posodabljali oceno ([11]). Komisiji priporoča, naj skupaj z državami članicami pripravi podrobne smernice o različnih organih, ki bodo izvajali oceno, da se bolje pojasnijo njihove obveznosti, kot se zahteva v primeru žrtev nasilja in nasilja v družini s predlagano direktivo o boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini (člen 23).

4.6 EESO pozdravlja, da se s predlogom izboljšujeta podpora in zaščita na podlagi individualnih potreb žrtev, in sicer z okrepljeno individualno oceno žrtev, da se ugotovijo posebne potrebe po podpori in zaščiti, ter z določbami, ki lajšajo dostop ranljivih žrtev do specialistične podpore. Iz poročila o oceni je razvidno, da s prejšnjim besedilom direktive ni bila zagotovljena učinkovita podpora vsem žrtvam ([12]). Če potrebe žrtev niso opredeljene, podpora morda ne bo ustrezna.

4.7 EESO pozdravlja tudi določbe o storitvah za podporo, zlasti proaktivno vlogo organov pri skrbi za to, da ustrezne splošne ali specialistične službe za podporo stopijo v stik z žrtvami, ter obveznost, da službe za podporo žrtvam ostanejo operativne v času kriz. Poleg tega pozdravlja vključitev določb za zagotovitev boljše podpore, na primer pravice do brezplačne psihološke podpore, dokler je potrebna, če je tako ocenjeno, pravice do ciljno usmerjene večagencijske podpore za otroke, ki so žrtve, in pravic invalidov.

4.8 EESO ugotavlja, da predlog predvideva obsežne zaščitne ukrepe. Kljub temu izraža zaskrbljenost, ker so bile težave z duševnim zdravjem vključene na seznam kaznivih dejanj in nevarnega vedenja, ki ga je treba v okviru individualne ocene upoštevati pri ocenjevanju tveganja, ki ga predstavlja storilec kaznivega dejanja. Stigma in diskriminacija, povezani z duševnim zdravjem, sta še vedno razširjeni in bi ju bilo treba odpraviti, kot je navedeno v mnenju EESO Ukrepi za izboljšanje duševnega zdravja ([13]). EESO poziva, naj se omenjanje duševnega zdravja storilca kaznivega dejanja črta iz besedila. Upoštevati bi bilo treba le dejavnike, povezane z nevarnostjo osebe.

4.9 EESO obžaluje, da ni vključen noben predlog o usposabljanju strokovnjakov, ki so v stiku z žrtvami, med drugim o ocenjevanju, pravicah žrtev s posebnimi potrebami ter o tem, kako jim zagotavljati informacije in komunicirati z njimi. Priporoča, naj se določijo strožje obveznosti glede usposabljanja strokovnjakov, in poziva Komisijo, naj pripravi posebne smernice za individualne ocene žrtev kaznivih dejanj in standarde kakovosti za podporo. Ugotavlja tudi, kako pomembno je, da psihologi pridobijo dobro znanje o posttravmatski stresni motnji, da bi se lahko odzvali na posebne potrebe v zvezi s tem, in poziva k izmenjavi primerov dobre prakse v Evropi pri zagotavljanju kakovostne podpore.

4.10 EESO priznava pomen ustreznega spremljanja žrtev in svetovalnih storitev zanje med celotnim postopkom. Vendar ugotavlja, da besedilo člena 10a državnim organom daje precej svobode pri presoji, kaj je „pomoč v prostorih sodišča“, kar lahko privede do različnih ravni kakovosti te podpore. Žrtve je treba učinkoviteje spremljati med celotnim postopkom, da bodo lahko do zaključka deležne stalne podpore.

4.11 EESO pozdravlja pravico do pregleda odločitev, sprejetih v sodnih postopkih, vključno z odločitvami o tolmačenju na sodnih obravnavah in o posebnih zaščitnih ukrepih. Možnost, da žrtve izpodbijajo odločitve, ki jih zadevajo, neodvisno od njihovega pravnega statusa v kazenskem postopku, je bistvena za njihovo aktivno udeležbo v sodnih postopkih. EESO spodbuja države članice, naj zagotovijo, da so žrtve ustrezno obveščene o svoji pravici do pregleda, in sprejmejo ukrepe za takojšnjo izvedbo takih pregledov.

([11]) Sprememba člena 22, odstavek 7.

([12]) Organizacije za podporo žrtvam so opozorile, da se individualne potrebe ne ocenjujejo vedno. Glej delovni dokument služb Komisije SWD(2022) 179 final (ocena direktive 2012/29/EU) (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022SC0179), stran 70. Agencija Evropske unije za temeljne pravice je opozorila, da policija pogosto ne izvaja sistematičnega in rutinskega ocenjevanja; Agencija za temeljne pravice (2023), *Underpinning victims' rights: support services, reporting and protection (Podpiranje pravic žrtev: storitve za podporo, prijavljanje in zaščita)*, stran 40.

([13]) UL C 349, 29.9.2023, str. 100.

4.12 EESO pozdravlja krepitev pravic žrtev, ki prebivajo v drugi državi članici, z uporabo videokonferenc in telefonskih konferenčnih klicev. Čeprav je v besedilu to neobvezno, EESO poziva države članice, naj določijo, da je obvezno, kadar žrtve za to zaprosijo zaradi lastne udeležbe na sojenju. Ta zahteva bi bila skladna s sporočilom Komisije o digitalizaciji pravosodja ([14]) in predlagano uredbo o digitalizaciji čezmejnega pravosodnega sodelovanja ([15]).

4.13 EESO pozdravlja namero, da se izboljša dostop žrtev do odškodnine z okrepitvijo njihovih pravic do pridobitve odločitve o odškodnini med kazenskim postopkom, ki jim jo je treba izplačati hitro po izreku sodbe. Čeprav bi lahko nekateri izrazi v besedilu, kot so „v razumnem roku“ in „brez nepotrebnega odlašanja“, povzročili razlike v obravnavanju žrtev in med državami članicami, pa bi neposredno izplačilo brez nepotrebnega odlašanja žrtvam zagotovilo učinkovito odškodnino in preprečilo sekundarno viktimizacijo. EESO se zaveda, da bo možnost, da država vnaprej plača odškodnino in nato od storilca kaznivega dejanja izterja povračilo, imela finančne posledice, ki v predlogu niso ustrezno ocenjene. Države članice bi si morale izmenjevati primere dobre prakse pri razvoju močnih odškodninskih shem in pri tem upoštevati njihove finančne učinke.

4.14 Države članice bi morale sprejeti ukrepe za cenovno dostopno in kakovostno pravno zastopanje, da bi žrtvam pomagale pri dostopu do pravnega varstva in uveljavljanju njihovih zahtev.

5. **Posebne ugotovitve o izvajanju in spremljanju direktive**

5.1 EESO je že večkrat opozoril na nejasnost in precejšnjo svobodo pri presoji, ki se daje državam članicam pri reviziji direktive. Zaskrbljen je, da bodo zaradi nejasnega jezika težko poskrbele za učinkovit prenos in izvajanje, zaradi česar pravice žrtev v EU ne bodo enako zaščitene.

5.2 Glede na to, da se sedanja strategija o pravicah žrtev izteče leta 2025, EESO poziva Komisijo, naj sprejme strategijo za naslednje mandatno obdobje in zagotovi kontinuiteto dela platforme za pravice žrtev, da bodo državam članicam pri prenosu in izvajanju direktive na voljo smernice in pomoč.

5.3 EESO poleg tega poziva države članice, naj sprejmejo nacionalne strategije ali programe o pravicah žrtev ter okrepijo usklajevanje in sodelovanje v čezmejnih primerih. Poziva jih tudi, naj sprejmejo večdisciplinarni pristop ter se izogibajo razdrobljenemu delu na nacionalni, regionalni in lokalni ravni.

5.4 EESO poudarja, da je treba vzpostaviti okvire in mehanizme usklajevanja na nacionalni ravni, da bi žrtvam zagotovili pravice in učinkovite podporne storitve na celotnem ozemlju vsake države članice. Pozdravlja določbo, v skladu s katero morajo države vzpostaviti in izvajati posebne protokole o organizaciji storitev in ukrepov iz direktive. Vendar bo bistveno, da Komisija spremlja učinkovitost teh protokolov in razvije metode za ocenjevanje kakovosti storitev.

5.5 V poročilu o oceni je bilo poudarjeno vprašanje financiranja, saj – zlasti organizacijam civilne družbe – primanjkuje ogromno sredstev glede na potrebe po zaščiti žrtev. EESO poziva države članice, naj za prenos in izvajanje direktive namenijo zadostna sredstva, Komisijo pa, naj za slednje zagotovi večje financiranje EU.

5.6 EESO pozdravlja predlog o sporočanju podatkov in statistik. Za zbiranje primerljivih podatkov je po njegovem mnenju pomembno, da Komisija pri tem podpre države članice, med drugim s pripravo skupnih standardov, razčlenitev in oblik poročanja. Raziskave o žrtvah v državah članicah naj bi se izvajale v skladu z dogovorjeno enotno metodologijo, da bi ugotovili dejansko stanje viktimizacije, podatke iz raziskav pa vključili v standardizirane oblike poročanja. EESO priporoča Komisiji, naj v pripravo skupnih standardov in oblik poročanja vključi službe za podporo žrtvam in ustrezne organizacije civilne družbe; to lahko stori prek platforme za pravice žrtev in z vključitvijo evropske mreže za pravice žrtev. Poleg tega priporoča, naj se podatki bolj razčlenijo, med drugim glede na invalidnost, etnično pripadnost in spolno usmerjenost, če so te informacije na voljo in jih žrtve razkrijejo.

V Bruslju, 14. decembra 2023

Predsednik
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora

Oliver RÖPKE

([14]) COM(2020) 710 final (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0710).
([15]) COM(2021) 759 final (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0759).